

Hoofdstuk I.
Bevolking.

De wettig gedomicilieerde bevolking op 1 januari 1853 was:
512 mannen, 513 vrouwen, 1025 totaal.

De geboorten in 1853 hebben bedragen:
19 mannen, 21 vrouwen, 40 totaal.

In de gemeente gedurende dat jaar gevestigd:
24 mannen, 14 vrouwen, 38 totaal.

Totaal:
43 mannen, 35 vrouwen, 78 totaal.

De sterfte in 1853 bedroeg
10 mannen, 10 vrouwen, 20 totaal.

De personen die de gemeente hebben verlaten:
16 mannen, 13 vrouwen, 29 totaal.

Totaal:
26 mannen, 23 vrouwen, 49 totaal.

Verschil, meerder:
17 mannen, 12 vrouwen, 29 totaal.

Wettig gedomicilieerde bevolking op 31 december 1853:
529 mannen, 525 vrouwen, 1054 totaal.

Op 31 december 1853 in de gemeente aanwezig die niet tot de wettige bevolking behoorden:
9 mannen, 7 vrouwen, 16 totaal.

Afwezig:
5 mannen, 3 vrouwen, 8 totaal

Verschil meerder:
4 mannen, 4 vrouwen, 8 totaal

Feitelijke bevolking op 31 december 1853:
533 mannen, 549 vrouwen, 1062 totaal.

Gestichten, gevangenissen en bewaarplaatsen voor krankzinnigen bevinden zich niet in de gemeente, evenmin bestedelingen of bedaars in de Kolonien der Maatschappij van Weldadigheid. Het bevolkingsregister wordt naar behoren bijgehouden. Hetzelve vereischt veel zorg en werkzaamheden.

Hoofdstuk II.
Verkiezingen en gemeentebestuur.

Het getal kiezers voor leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en voor de provinciale Staten bedroeg 30. Dat van leden van den raad 53.

Er zijn geene reclames tegen de kiezerslijsten ingekomen, zoodat er geene vragen te beantwoorden of verder dien aangaande niets te beslissen was.

Het personeel van den gemeenteraad bestond op 31 december 1853 uit:

Mr. J. van Delden Sz., C.J. van Riemsdijk, D. Zweers Bz. jr., G. Frijlink, K. van 't Holt, C. Lampe en G. Nijman.

Het Collegie van burgemeester en wethouders uit:

Mr. J. van Delden Sz., burgemeester, C.J. van Riemsdijk en D. Zweers, wethouders.

In het personeel der gemeenteambtenaren en bedienden is geene verandering gekomen en bestond dit op ultimo december 1853 nog uit:

den secretaris mr. J. van Delden Sz.

Gemeenteontvanger L. Santman

Ambtenaren van den burgerlijken stand C.J. van Riemsdijk en mr. J. van Delden Sz.

Klerk ter secretarie B. Nijzink

Veldwachter G. van Laar

Bode Hs) Zweers

Nachtwaker E. Goris

Verordeningen betreffende de huishouding der gemeente zijn in den loop van 1853 door den raad niet vastgesteld. Bij raadsbesluit van den 29 augustus 1853 is bepaald om (met intrekking van het in het laatst van 1852 vastgestelde reglement op de schoolgelden) met 1 januari 1854 het provinciale reglement op de schoolgelden wederom te gaan toepassen.

Hoofdstuk III.
Vershillende onderwerpen betrekkelijk het beheer der gemeente.

Ten aanzien van het archief der gemeente zijn het verslag over 1851 eenige bijzonderheden medegedeeld, waarnaar thans kan worden verwezen. In het afgelopen jaar zijn nog geene maatregelen genomen tot het vervaardigen eener meer sijstematische beschrijving en regeling der archieven.

In den toestand van de begraafplaats is geene verandering gekomen. Het reglement van 25 november 1831 regelt nog steeds het toezicht over die begraafplaats. **Bij het nieuwe kerkgebouw onder Lutten aan de Dedemsvaart is men voornemens eene begraafplaats daar te stellen. Tot dusverre worden de lijken vanuit die nieuw op te rigten kerkgemeente nog steeds op de begraafplaatsen te Hardenbergh en Heemse ter aarde besteld.**

*Hoofdstuk IV.
Geldmiddelen.*

De gemeentelijke financiën, hoewel geregeld, zijn evenwel op dit moment niet gunstig te noemen; speciaal ontstaande door de in de laatste jaren opgenomene capitalen tot daarstelling van de grindweg tusschen Ommen en Hardenbergh, met het daaraan verbonden jaarlijks onderhoud, tot bouwen eener nieuwe school Ao. 1850 en het aflossen van oude schulden; naar mate alsoo deeze kapitalen door de jaarlijkse aflossing met derzelve rente, successivelijk komen te verdwijnen, heeft de gemeente eene langzame ontlasting van schulden te wagten.

Staat behoorende als bijlage bij het IVe hoofdstuk van het verslag van den toestand der Gemeente Stad Hardenbergh over 1853. Geldmiddelen van het jaar 1853.

Artikelen der begrooting	Benaming der artikelen	Bedrag van hetgeen op ieder artikel reeds is ontvangen of uitgegeven	Bedrag van hetgeen op ieder artikel waarschijnlijk nog is te ontvangen of uit te geven
Ontvang			
1	Batig slot der laatst door Gedeputeerde Staten vastgestelde rekening voor zoo verre daaraan door den raad niet reeds eene bepaalde bestemming is gegeven	437,00	
2	Huur van huizen en andere gebouwen en regten van opstal	75,00	
3	Pacht van erven en landerijen, weidegelden enz.	6,40	3,80
4	Grondrenten en erfpachten	56,00	
5	Interesten van capitalen	304,22 ⁵	22,74 ⁵
6	Huur van zitplaatsen in de kerk te Hardenbergh	14,50	
7	Leges ter secretarie geheven	5,50	
8 en 9	Opcnten op de hoofdsommen der grond- en personeele belasting	375,64	
10 en 11	Hoofdelijken omslag en buitengewone	868,20	210,00
12	Gemeente en provinciale opcenten op het gedistilleerd	435,74 ⁵	
13	Belasting bij invoer op het gedistilleerd	128,67 ⁵	
14	Belasting op de honden	17,00	5,00
15	Opbrengst van verkochte gemeente eigendommen	4275,00	
16	Opbrengst van verkochte eikenboomen	202,65	
17	Van het rijk te bekomen restitutieën van voorschotten		1,05

	wegens uitgaven betreffende de nationale militie		
18	Opbrengst van boeten en verbeurd verklaringen	3,77 ⁵	
19	1/5 ^e of 20% der provinciale heffing op het gedistilleerd		17,50
Totaal over te brengen		7.205,31	260,09 ⁵

Artikelen der begrooting	Benaming der artikelen	Bedrag van hetgeen op ieder artikel reeds is ontvangen of uitgegeven	Bedrag van hetgeen op ieder artikel waarschijnlijk nog is te ontvangen of uit te geven
Uitgaaf			
1	Jaarwedde van den burgemeester	112,50	
2	Jaarwedde van de wethouders		
3	Presentiegelden van de raadsleden		56,00
4	Jaarwedde van den secretaris	112,50	
5	Jaarwedde van de beambten en bedienden ter secretarie	90,00	
6	Kosten van licht, brand en bureau behoeften	67,18	
7	Kosten van stukken die ten behoeve der gemeente geschreven of gedrukt worden	29,13	
8	Kosten van het onderhouden, schoonhouden en meubelen van het gebouw of vertrek voor de vergadering van den raad en van burgemeester en wethouders	11,80	
9	Kosten voor het aanhouden der registers van den burgerlijken stand	53,45 ⁵	
10	Idem der dubbelden der kadastrale leggers en plans	12,18	
11	Kosten voor het bijhouden der bevolkingsregisters	0,00	
12	Idem der kiezerslijsten en van het uitoefenen der kiezersvergaderingen	36,21	
13	Idem van het abbonement op het Staats- en Prov. blad	11,80 ⁵	
14	Idem der Overijsselsche Courant	3,95	
15	Briefporten en expresseloonen	6,40	
16	Jaarwedde van den ontvanger		126,62 ⁵
17	Beloning van andere ambtenaren, druklonen en verdere kosten vereischt tot inning en surveillance van den opbrengst der gemeentebelastingen en inkomsten	1,50	

18	Restitutie van belasting van gedistilleerd		
19	Restitutie van het rijk wegens kwade poten, personele belasting	1,41 ⁵	
20	Aandeel der provincie in de opbrengst der heffing op het gedistilleerd en de likeuren	113,27 ⁵	
21	Jaarwedde van policiedienaars en veldwachter	140,00	
22	Idem van Nachtwagten	100,00	
23	Idem van portiers	3,60	
24	Kleding en wapening van policiedienaars en veldwachters	30,03	9,97
25	Idem der Nagtwagt	10,00	
26	Kosten van de brandweer		80,00
27	Kosten van straatverlichting	27,76	24,00
28	Idem der wachthuizen	6,00	
29	Idem van straten, wegen en pleinen	290,61	
30	Idem van bruggen en veeren	25,53 ⁵	
31	Idem van pompen en regenbakken	30,66 ⁵	
32	Kosten voor de algemeene begraafplaats		
33	Idem van brand assurantiën	4,76	
34	Rijks- en andere belastingen	24,12	
35	Grondrenten, erfpachten enz.	4,68	
36	Kosten van begeleiden van militiepligtigen en verlofgangers	10,39	
37	Idem wegens druklonen voor de militie en schutterij	4,43	
38	Fonds voor vrijwilligers tot de Nationale Militie		
39	Subsidieën aan arbesturen	18,00	
40	Vestigings, vervangings en transportkosten van voorwerpen opgenomen in de kolonieën		
41	Kosten van transport en verpleging van arme zieke reizigers	9,65	
42	Bijdrage tot de kosten van het middelbaar onderwijs	50,00	
43	Schoolgelden en toelagen voor onderwijs	124,29 ⁵	
44	Verdere kosten voor het lager onderwijs	3,12	
45	Onderhoud van schoolgebouwen en meubelen	19,07	
46	Interesten van gevestigde schuld	280,07	16,00
47	Aflossing van schuld	420,00	100,00
48	Voorschotten voor het rijk wegens kosten der Nat. Militie	1,05	

49	Kosten voortvloeiende uit de regeling van zaken, belangen, inrigtingen of werken van twee of meer gemeenten		
50	Belegging van den opbrengst der koopsom van de Beekeplaats c.s.	4.275,00	
51	Voor onvoorzienne uitgaven en tot aanvulling van posten die zulks vereischen of tot instelling van nieuwe artikelen	89,05	
Totaal over te brengen		6.665,18 ⁵	412,59 ⁵

Op de artikelen van ontvang is reeds ingekomen	7.205,31	
Op de artikelen is waarschijnlijk nog te ontvangen	260,09 ⁵	
Tezamen		7.465,40 ⁵
Op de artikelen van uitgaaf is reeds beschikt	6.665,18 ⁵	
Op de artikelen van uitgaaf is waarschijnlijk nog benoodigd	412,59 ⁵	
Tezamen		7.077,78
Waarschijnlijk batig saldo		387,62 ⁵

*Hoofdstuk V.
Gemeente-eigendommen, werken en inrigtingen.*

Eene opgave van de gemeentegebouwen en gemeentegronden vindt men in het verslag over 1851. Zodra de financieën der gemeente zulks toelaten zal het gemeentehuis eenige belangrijke reparaatiën moeten ondergaan. Het nieuwe schoolgebouw blijft mede voortdurend goed onderhouden.

Op den 1 mei 1853 is de eigendom van de Bekeplaats en van Wollepond (welke plaatsen in het jaar tevoren publiek zijn geveild) in handen van particulieren overgegaan en is voor de koopsom inschrijving genomen op 's rijks grootboek der 2½ pct Nat. Werkelijke schuld (zie het vorige verslag).

De stand der effecten was destijds zeer hoog; evenwel bedragen de renten van het kapitaal waarvoor is ingeschreven nominaal f. 6600 (een som van f. 161 jaarlijks); terwijl de jaarlijksche inkomsten van de Bekeplaats en van Wollepond slechts f. 92,60 tezamen bedroegen, waarvan de daarop liggende grondlasten en kosten van brans assurance en onderhoud nog zouden moeten worden afgetrokken.

Als een vervolg op hetgeen in het vorige verslag ten aanzien van den Marsch is gezegd, kunnen wij mededeelen dat heeren Gedeputeerde Staten dezer Provincie bij besluit van den 14 april 1853, 2^e afd. no. 1119/841 magtiging hebben verleend tot intrekking van het op 20 juni 1846 bij notariële acte gesloten contract van scheiding en deeling van den Marsch en tot het aangaan van een nieuwe overeenkomst met de Marke van Heemse en Collendoorn, bij welke 40 bunders aan de gemeente Stad Hardenbergh in eigendom zouden worden toegekend. Daarop hebben langdurige onderhandelingen van eene commissie uit den raad met eene commissie uit de Marke van Heemse en Collendoorn plaats gehad over het vinden van de 16 bunders welke bij de 24 zouden worden

toegevoegd om een aantal van 40 bunders voor de Stad Hardenbergh te verkrijgen. Eindelijk is op den 13 april laatstleden de nieuwe overeenkomst bij notariële acte gesloten. En is door den raad uit zijn midden eene commissie benoemd bestaande uit de heeren K. van 't Holt, C.J. van Riemsdijk en C. Lampe, ten einde een reglement te ontwerpen op het weiden van vee en voortaan alle zaken te regelen welke in betrekking staan tot den Marsch, terwijl door den raad voorloopig is goedgevonden om in overeenstemming met de Marke van Heemse en Collendoorn dit jaar nog gemeenschappelijk met de gewaarden van gezegde marke op den Marsch te blijven weiden, onder evenredige beperking van vee, zullende voor het weiden van een paard, koe en ongewisseld kalf respectivelijk worden betaald 3, 2 en 1 gulden. Nadat eene oproeping had plaats gehad van die ingezetenen welke van dat weiderecht gebruik wilden maken, hebben op vrijdag den 21 april laatstleden onder begunstiging van eene buitengewone duisternis bedroevende ongeregelheden op den Marsch en in deze stad plaats gehad. De door particuliere eigenaren aldaar gestelde rikkingen werden door een woesten hoop volk vernield en zijn bij verschillende personen, zoo aan den Brink als in deze stad woonachtig glasruiten ingeworpen. Tot heden toe heeft men nog geen der daders kunnen ontdekken, ofschoon de zaak ijverig wordt onderzocht.

Over het beheer van de zoogenaamde Marke van Hardenbergh en Baalder is thans eene procedure bij de Regtbank te Deventer aanhangig tusschen het gemeentebestuur en eene commissie uit de zoogenaamde burgers dezer stad, welke zich het beheer over die marke hetzij dan te regt, hetzij ten onregte heeft aangematigd. Op den 26sten dezer maand zal vonnis in deze zaak worden uitgesproken, hebbende het openbaare ministerie bereeds op den 15 maart jl. geconcludeerd om de gemeente niet ontvankelijk te verklaren in haren eisch.

De toestand der straten is voldoende, hoewel niet kan ontkend worden dat hier en daar verbeteringen wenschelijk zijn, welke evenwel de tegenwoordige ongunstige toestand der gemeentefinancien niet toelaat.

De verschillende wegen en voetpaden met de daarin gelegen kunstwerken worden zoo veel mogelijk in goeden staat onderhouden. Het provinciaal reglement op het beheer en onderhoud der wegen wordt mede gehandhaafd. In het afgelopen jaar zijn geene aanmerkelijke verbeteringen aan de bestaande wegen aangebragt of nieuwe wegen aangelegd. Als een vervolg op hetgeen in het vorige jaar ten aanzien van den ontworpen kunstweg naar de Hannoversche grenzen gezegd is, kunnen wij mededeelen dat volgens eene door den heer Commissaris des Konings in deze Provincie medegedeelde missive van Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken d.d. 9 augustus 1853 de voortzetting van dien weg op Hanoversche grondgebied in de rigting van Ulzen voor verzekerd mag worden gehouden, zoodat aan eene der voornaamste voorwaarden waaronder de provinciale subsidie ad f. 300 jaarlijks gedurende 20 jaren zal worden verleend, wordt voldaan.

De gemeentebesturen van Stad en Ambt Ommen hebben den door hun gestelden termijn waarbinnen tot verkrijging eener subsidie de kunstweg zoude moeten voltooid zijn met een jaar verlengd. Het is echter niet onwaarschijnlijk dat dezerzijds nogmaals eene verlenging van den gestelden termijn en wel tot ultimo december 1855 zal moeten worden aangevraagd. Men heeft begrepen alsnog geene concessie tot het leggen van den ontworpen weg met regt van tolheffing, bij de hooge Regering te moeten aanvragen en verder stappen tot bereiking van het beoogde doel te doen, voordat eene beschikking is ontvangen op een aan Z.M. den Koning ingediend adres waarbij eene rijkssubsidie van f. 2500 wordt aangevraagd, welk adres reeds op den 24 augustus 1853 is ingezonden. Men meent zich om verschillende redenen met eene gunstige beschikking te mogen vleijen. Voor de financien der gemeente is dezelve ook hoogst wenschelijk te meer daar door uwe vergadering in overeenstemming met den raad van Ambt Hardenbergh op den 7 juni 1853 is

besloten om den weg met macadam te bestraten, waardoor volgens de laatste raming der kosten f. 17.728 zouden klimmen.

Kanalen en vaarten worden in deze gemeente tot dus verre niet gevonden. Evenwel heeft voor eenigen tijd de aanbesteding plaats gehad van de ... sectie van de Overijsselsche kanalen, welke sectie deze gemeente in het zogenaamde Hardenbergerveld doorsnijdt. De werkzaamheden hebben aldaar tot heden nog geen aanvang genomen. In het afgelopen jaar is de stuw in de Vecht bij Ane voltooid, zoomede de schutsluis welke de Dedemsvaart met de Vecht verbindt, en waarvan de Vechtschippers, die zich anders langs de Vecht naar Zwolle begeven, reeds veel gebruik maken.

Voor onteigening van gronden benoodigd voor het voertuig kanaal heeft de gemeente tot dusverre nog geene schadeloosstelling ontvangen. Die gronden behooren tot de zogenaamde marke waarover een proces gevoerd wordt. Alzoo men had vernomen dat vanwege de Kanaalmaatschappij gelden waren uitbetaald aan onze wederpartij, de reeds noemde commissie voor gemelde marke, hebben wij ons deswege tot den raad van bestuur van de kanaalmaatschappij gewend en werd ons bij missive van 4 augustus 1853 door dien raad medegedeeld dat hij zal zorgen dat het regt van de gemeente op de markegronden onverkort blijve.

De brug over de Radewijkerbeek bij Snijders is in voldoende toestand, zoomede de zich in deze gemeente bevindende duikers. Havens zijn in deze gemeente niet aanwezig.

Hoofdstuk VI. Medische politie.

De algemene gezondheidstoestand van menschen en vee heeft in 1853 wederom niets te wenschen overig gelaten. Besmettelijke ziekten hebben noch onder de menschen noch onder het vee geheerscht. Bijzondere maatregelen ter voorkoming van ziekten zijn door ons niet noodig geoordeeld. Het personeel der geneeskunstoefenaren heeft geene verandering ondergaan. Eene plaatselijke commissie van onderzoek en toezicht is in deeze gemeente niet gevestigd, evenmin worden hier gast- of ziekenhuizen of andere gestichten van dien aard gevonden.

Hoofdstuk VII. Nationale militie en schutterij.

Het getal der lotingplichtigen voor het jaar 1853 heeft bedragen: 6.
Gewoon contingent 3 man.
Buitengewoon contingent nihil.

Nationale militie. Getal manschappen voor het contingent ingelijfd: 2 lotelingen en 1 plaatsvervanger, tezamen 3 man.

Opgave van de geheele sterkte der schutterij in de gemeente.
Actief: 15 man.

Reserve: 14 man.
Tezamen: 29 man.

Sterkte van den 1sten ban der schutterij.
Officieren: 2

Schutters.
Actief: 15 man.
Reserve: 14
Tezamen: 31 man.

*Hoofdstuk VIII.
Kerkelijke zaken.*

Er bestaat alhier bij voortdoring slechts eene kerkgemeente en wel van de Nederlandsche Hervormde Godsdienst. Verscheidene buurtschappen onder de gemeenten Gramsbergen en Ambt Hardenbergh ressorteren onder die gemeente. Ofschoon de bevolking een tweeden leeraar zoude toelaten, wordt deze kerkgemeente slechts door één predikant bediend.

De buurtschap Lutten, tot dusverre onder die gemeente behoorende, zal weldra eene afzonderlijke kerkgemeente uitmaken. Het thans voltooide kerkgebouw zal eerstdaags worden ingewijd en zal dan tot de beroeping van een predikant kunnen worden overgegaan. De grenzen der kerkgemeente zijn voor eenigen tijd vastgesteld.

In het afgeloopene jaar zijn geene giften en legaten voor godsdienstige doeleinden verleend.

*Hoofdstuk IX.
Onderwijs, kunsten en wetenschappen.*

In deze gemeente is slechts eene school voor lager onderwijs, benevens eene bijzondere school der tweede klasse. Het aantal leerlingen op de school voor lager onderwijs is in 1853 geweest als volgt:

op 15 januari	87 jongens
	69 meisjes
totaal:	156 kinderen
op 15 juli	64 jongens
	53 meisjes
totaal:	117 kinderen

Van deze hebben 15 jongens en 15 meisjes, tezamen 30 kinderen, kosteloos onderwijs genoten voor rekening der gemeente, terwijl 10 jongens en 13 meisjes gedeeltelijk door de gemeente in de kosten voor onderwijs zijn bijgestaan.

Bij deze school is een hoofdonderwijzer geplaatst van den 2^e rang en een hulponderwijzer van den 3^e rang. Het onderwijs laat niets te wenschen overig. De buitengewone geschiktheid van den onderwijzer Baarschers, zoowel wat bekwaamheid als wat omgang met kinderen betreft, kan niet genoeg op prijs worden gesteld.

Het in 1850 nieuw gebouwde schoollocaal voldoet bij voortduring uitnemend aan deszelfs bestemming. Eene onderwijzerswoning wordt in deze gemeente niet gevonden.

Het aantal leerlingen op de bijzondere school der 2e klasse is over 1853 geweest als volgt:

op 15 januari en 15 julij,	jongens boven de 12 jaar oud:	4
	jongens beneden de 12 jaar oud:	3
	meisjes boven de 12 jaar oud:	4
	meisjes beneden de 12 jaar oud:	2
	te zamen:	13 leerlingen

Deze school wordt slechts door één onderwijzer bezittende den 2e rang bediend, welke onderwijzer de heer J.J. Marchant in 1848 zijne aanstelling heeft ontvangen. Het onderwijs wordt in de woning van den onderwijzer zelve gegeven. Er zijn op die school geene kinderen die kosteloos onderwijs genoten hebben. Bij het vorige verslag is reeds gezegd dat de toelage ad f. 50 welke de heer Marchant in 1852 uit de gemeentekas had genoten voor het vervolg wederom door den raad was ingetrokken. Alzoo het aantal leerlingen sedert 1852 niet is vermeerderd, heeft de heer Marchant zich genoopt gevonden eene verhooging van tarief van schoolgelden vast te stellen, welk voorstel door den raad is goedgekeurd.

Voor het lager onderwijs heeft de gemeente een som van f. 124,29⁵ op het schoolfonds moeten suppleren, terwijl die som over 1852 slechts f. 106,60 bedroeg, ondanks de bezuiniging welke de raad zich door afschaffing van het provinciale en door invoering van een plaatselijk reglement op de schoolgelden had voorgesteld. Op de begroting over 1853 was dan ook tot dat einde slechts f. 80 in uitgaaf gebracht, welke som gebleken is onvoldoende te zijn geweest. Zulks heeft den raad bewogen om voor het vervolg met afschaffing van het plaatselijk reglement, het provinciale reglement op de schoolgelden, te beginnen met dit jaar 1854, wederom op deze gemeente toe te passen. Men vergelijke overigens hetgeen over deze zaak bij het vorige verslag is opgeteekend.

De avondschool van den heer Baarschers, welke den 15 october een aanvang nam, telde 26 jongens en 11 meisjes, tezamen 37 kinderen, van welke 2 jongens en 1 meisje geheel kosteloos onderwijs (voor rekening van den onderwijzer) werd verstrekt.

Scholen van bijzonderen aard en strekking worden in deze gemeente niet gevonden dan alleen eene zangschool, welke door den onderwijzer Baarschers is opgericht en in welke door hem des winters zoowel aan volwassenen als aan kinderen onderrigt word gegeven. Deze zangschool werd in 1853 bezocht

die voor kinderen door	28	jongens
en door	38	meisjes
tezamen	66	kinderen
die voor volwassenen door	18	jongelingen
en door	7	jongedochters
tezamen	25	personen

De zangles voor volwassenen ging in den loop van het jaar merklijk achteruit, tot op 11 leden, maar is in het voorjaar van dit jaar 1854 weer tot 47 geklommen; toen de leden overeen waren gekomen om boeten op afwezigheid te zetten. *De vorderingen der volwassenen zijn wel zoo groot als die der kinderen, hoewel eerstgenoemde zich liefst alleen bij kerkgezag bepalen en met weerzin, op enkele uitzonderingen na, figuraal muzijk zien onderwijzen.*

Het schoolonderwijzersgezelschap, waarvan de zetel te Ommen, is gevestigd, telt in deze gemeente slechts één lid.

Inrigtingen van hooger onderwijs worden in deze gemeente niet gevonden.

Evenmin zijn hier maatschappijen, genootschappen of vereenigingen ter bevordering van kunsten en wetenschappen aanwezig. *De afdeling van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen is in den loop van 1853 wegens het bedanken van een groot aantal leden ontbonden.*

*Hoofdstuk X.
Armwezen.*

In den toestand van het armwezen is sedert het vorige jaar geene verandering gekomen, zoodat over het algemeen kan worden verwezen naar hetgeen daarover in het vorige verslag is gezegd.

De ondervinding heeft nog tot de volgende opmerkingen aanleiding gegeven. De alhier gevestigde hervormde diakonie schijnt zich steeds te beijveren om zich onder verschillende voorwendsels van de verzorging der behoeftigen te ontslaan. Geen onderstand wordt verstrekt buiten de gemeente. Aan behoeftigen binnen het ressort der kerkelijke gemeente wordt ondersteuning geweigerd wanneer zij geen ledematen zijn; dat is bij dit kerkgenootschap niet zijn aangenomen of hunne attestatie niet tijdig hebben ingeleverd. Het personeel diakonen verandert jaarlijks, maar men schijnt tot vast beginsel te hebben aangenomen om bij de overgifte der administratie een ruim saldo te kunnen overleggen, dikwijls ten nadeele der tijdelijke armen. Het burgerlijk bestuur kan zich niet op de zedelijke verantwoordelijkheid van diakonen verlaten. Bij ondervinding is dat meermalen gebleken. Het behoort niet meer tot de zeldzame gevallen dat het burgerlijke bestuur zich bij wijze van maatregel van policie het lot der armen moet aantrekken, ten einde ongelukken of ergelijke tooneelen te voorkomen. Indien aan de diakonieën in het algemeen niet de minste wettelijke verpligting wordt opgelegd ook ten aanzien van restitutie van onvermijdelijke verplegingskosten elders aangewend, dan kan men voorzien dat althans in deze streek de verzorging der armen meer en meer aan het burgerlijke bestuur van het welk men geene subsidieën verlangt, zal worden overgelaten. Worden hunne verpligtingen echter bij de wet omschreven, dan zoude die belemmering in onafhankelijkheid ligt ten gevolge kunnen hebben, dat de geheele instelling werd opgeheven of geschorst. Wat de behoeftigen zelve betreft zoo valt nog op te merken dat meer en meer de gewoonte is geworden om zich bij hogere autoriteiten te beklagen, wanneer zij zich tevergeefs om onderstand hebben aangemeld, waaruit men kan opmaken dat zij een verkregen regt op onderstand meenen te kunnen doen gelden, in welke meening zij vermoedelijk gesterkt worden doordat de diakonie hen naar het burgerlijk bestuur verwijst, wanneer zij (de diakonie) zich onder een of ander voorwendsel aan het verleen van hulp meent te kunnen onttrekken.

De uitgaven voor onderstand van allerlei aard bedroegen in 1852 f. 1366,40, in 1853 f. 1598,92, dus in 1853 meer uitgegeven f. 232,52. Men kan uit dit verschil niet het gevolg trekken dat in 1853 de behoeften werkelijk grooter zijn geweest dan het jaar tevoren, ofschoon ook het aantal bedeeden

dat van 1852 met 17 overtrof. De verschillen zijn daaraan toe te schrijven dat de diakonie der nieuw op te rigten kerkgemeente Lutten hares armenverzorging tijdelijk heeft geschorst in afwachting van een leeraar, zoodat eenige armen welke onder die kerkgemeente ressorteren door de diakonieën der hervormde gemeente te Hardenbergh en Heemse, waaronder zij tot dusverre behoorden, zijn ondersteund geworden. De collecten in de kerk te Hardenbergh hebben in 1853 f. 1548,61, dus f. 268,94 meer opgebracht dan het jaar tevoren, en wel omdat de onder Lutten wonende hervormden veelal in de kerk hunne goedsdienstoefening gingen houden, **hetwelk vroeger gedurende eenige tijd in eene kerkloods aan de Dedemsvaart geschiedde.**

Ten aanzien van het onderwijs in 1853 verstrekt aan kinderen van behoeftigen, valt op te merken dat met afschaffing van het provinciale reglement op de schoolgelden door den raad in zijne vergadering van 13 december 1852 een plaatselijk reglement is vastgesteld geworden, waarbij was bepaald dat de behoeftige ouders van schoolgaande kinderen van de betaling van schoolgelden geheel of gedeeltelijk zouden worden vrijgesteld. Het getal der leerlingen van niet bedeelde doch behoeftige ouders was in 1853 merklijk minder dan in 1852. In 1853 bedroeg dat getal 39 en in 1852 55.

De raad had zich dan ook met de afschaffing van het provinciale en de vervanging van een plaatselijk reglement eenige bezuiniging voor de gemeente voorgesteld door het verlenen van geheele of gedeeltelijken vrijdom van schoolgelden eenigzins te beperken. Desniettemin heeft de gemeente in 1853 eene som van f. 124,29⁵ voor schoolgelden en kosten van schoolbehoeften moeten uitgeven, terwijl in 1852 onder het provinciale reglement slechts f. 107,15 daarvoor was besteed, welke nadeelige verhouding moet worden toegeschreven aan de kosten van schoolbehoeften die onder het provinciale reglement slechts 60 cents per leerling bedroegen, terwijl dezelve volgens het plaatselijk reglement volgens een daarvan vastgesteld tarief aan den onderwijzer worden vergoed, doch welke vergoeding over een geheel jaar merklijk meer dan 60 cents bedroeg en billikerwijze ook moest bedragen. Alzoo de werking van het plaatselijk reglement niet aan de verwachting beantwoorde, heeft de raad met intrekking daarvan, te beginnen met 1 januarij 1854 het provinciale reglement weder voor deze gemeente van toepassing verklaard.

Wat de gealimenteerden in het algemeen betreft, deze worden zoowel door verschaffing van levensmiddelen als door geldelijken onderstand geholpen. Buitengewone middelen tot leniging en vermindering der armoede zijn over het afgeloopen jaar niet aangewend geworden. Onder de middelen die naar ons oordeel tot verbetering van den staat van het armwezen zoude kunnen worden aangewend, behoort in de eerste plaats eene inrigting tot werkverschaffing. Het komt ons echter zeer bedenkelijk voor om het daarstellen van zulk eene inrigting van het gemeentebestuur te doen uitgaan alzoo de meening dat men regt op onderstand of regt op bezoldigden arbeid kan doen gelden, bij de behoeftigen meer en meer daardoor veld zoude winnen. Wij zouden echter volgaarne de daarstelling van zoodanige inrigting indien zij door particulieren werd ondernomen, ondersteunen en beschermen met alle middelen die ons daartoe ten dienste staan. Vooralsnog laat het zich evenwel niet aanzien dat bijzondere personen zich in den eersten tijd tot het ontwerpen van zoodanige inrigting zouden willen verledigen; evenmin als tot het vormen van vereenigingen bestemd tot het uitoefenen van patronaat over de armen of tot het verschaffen van betere woningen aan dezelve, terwijl de hervormde diakonie alhier hare bemoeijingen meer tot leniging dan tot voorkoming van armoede bepaalt.

De ontvangsten der diaconie hebben over 1853 bedragen:

- inkomsten van bezittingen	f. 197,70
- collecten en giften	f. 1548,61
- voordeelig slot der vorige rekening	f. 143,65
tezamen	f. 1889,96

De uitgaven daarentegen:

- voor onderhoud van gebouwen	f. 48,00	
- voor onderstand van allerlei aard	f. 1598,92	
tezamen		f. 1646,92
Zoodat het slot der laatste rekening bedraagt:		f. 243,04

Het getal besturen en instellingen aanwezig op den 1 januarij en 31 december 1853, was slechts één, namelijk de meergemelde hervormde diaconie, welke geene subsidie uit de gemeentekas geniet en zulks ook niet behoeft noch verlangd, ten einde geheel onafhankelijk van het burgerlijk gezag te kunnen blijven.

Gedurende het geheele jaar zijn onafgebroken bedeed geworden 83 personen en in de loop des jaars slechts tijdelijk 72 personen, tezamen 155 personen. Uit het medegedeelde zal de toestand van het armwezen in deze gemeente genoegzaam kunnen worden opgemaakt. Alleen moge hier nog eene plaats vinden dat deze gemeente nimmer last heeft gehad van toevloed van behoeftige vreemdelingen, zoodat de toepassing der wet van den 13 augustus 1849 met betrekking tot het armwezen op deze gemeente van geen invloed heeft kunnen zijn.

Hoofdstuk XI.
Gemeentepolitie.

In deze gemeente bestaat een algemeen reglement van politie, waarvan bij het laatste verslag eenige bijzonderheden zijn medegedeeld. In het personeel der dienaren van politie is geene verandering voorgevallen. Het aantal bedienden kan in gewone omstandigheden voor voldoende worden gehouden.

Ten aanzien van uitleiding van vreemdelingen kan verwezen worden naar hetgeen daaromtrent in het vorige verslag is gezegd. De raad heeft voor den afgelopen winter met het oog op de groot werken welke in de nabijheid van Hardenbergh werden uitgevoerd, de noodige gelden willen toestaan tot het verkrijgen van eene buitengewone policiedienst van hulpmarechaussee, indien namelijk de gemeente Ambt Hardenbergh voor 2/3 in de koste wilde deelen. De raad van laatstgemelde gemeente heeft echter geoordeeld dat men die buitengewone policiedienst niet noodig had en heeft geweigerd daartoe gelden beschikbaar te stellen, zoodat men van hulpmarechaussee verstoken is geweest.

De nachtwachten worden gehouden overeenkomstig de bepalingen van het in werking zijnde reglement.

De toestand der brandblusmiddelen is bij voortduring zeer gunstig. Men heeft in 1853 geen brand in deze gemeente gehad.

De verlichting bij nacht laat veel te wenschen overig. De financieën der gemeente laten echter geene verbetering toe.

Bijzondere ongelukken en rampen heeft men in het afgelopen jaar niet te betreuren gehad, tenzij men het mislukken van den aardappelen oogst daaronder mogt willen begrijpen. Daden van moed en zelfopoffering die openbare vermelding verdienen, hebben mede geen plaats gehad.

Een eigenlijk huis van bewaring bestaat in deze gemeente niet. Bij voorkomende gelegenheden worden aangehouden personen tijdelijk in een daartoe bestemd vertrek onder in het gemeentehuis in bewaring gehouden, hetwelk in het afgelopen jaar 4 malen is voorgekomen.

Hoofdstuk XII.
Landbouw.

De landbouw wordt hier steeds meer op prijs gesteld, en veel ingezetenen vinden daarin ook hun hoofdbestaan. De koop- en huurwaarde der landerijen is nog steeds stijgende. Evenwel moet wat de koopwaarde betreft de gemeente Ambt Hardenbergh tot basis worden genomen, daar in deze gemeente Stad Hardenbergh weinig of geene mutaties in 1853 hebben plaats gehad.

De buitengewoon hooge prijs van alle voortbrengselen van den grond oefent een niet geringen invloed op de koop- en huurwaarde uit. Men kan aannemen dat die beste grond in de nabijheid der stad in publieke veiling wel circa f. 1000 per bunder zoude opbrengen, de middensoort f. 700 en woeste of heidegrond f. 100 a f. 200. De huurwaarde van de beste landerijen bedraagt alhier ongeveer f. 50 per bunder en is dus betrekkelijk hooger dan de koopwaarde. De aard van den grond is hier over het algemeen veenachtig.

De Overijsselsche Maatschappij tot bevordering van Landbouw, Tuinbouw en Veeteelt telt in deze gemeente 5 leden, welke tot de afdeling Avereest behooren. Ofschoon de contributie van f. 2,50 tot f. 1 is verlaagd, heeft dat geen gunstigen invloed gehad op het aantal leden alzoo dit aantal het jaar te voren 6, dus nog één meer bedroeg dan thans.

Invoer van nieuwe gewassen, werktuigen en veerassen heeft in 1853 in deze gemeente geen plaats gehad. Evenmin heeft men hier nieuwe uitvindingen toegepast.

Sedert het begin van de bekende aardappelenziekte heeft die ziekte nog niet zoo veel nadeel veroorzaakt dan in het afgeloopene jaar 1853. Men kan aannemen dat in dit voornaamste voedingsmiddel een misgewas heeft plaats gehad hetwelk voornamelijk zal moeten worden toegeschreven aan de laat ingevallen lente en daarmee gepaard gaande vochtige weergesteldheid, welke veroorzaakten dat de aardappelen eerst zeer laat gepoot konden worden en dat de vroeg gepote voor een groot gedeelte last leden van de overstromingen der Vecht. Ook hebben de aardappelen veel geleden door de geweldige stortregens welke op den eersten en laatsten mei 1853 hier en in den naasten omtrek zijn gevallen, waardoor de grond met een stijve korst werd bedekt.

Het gemis van aardappelen werd eeniger mate vergoed door de buitengewoon voordeelige opbrengst der boekweit. Men herinnert zich geen jaar dat in hetwelk de boekweit die hier zeer veel op het veen verbouwd wordt, zoo goed is gelukt. Evenwel kan dezelve niet geheel als surrogaat voor de aardappelen strekken. Een weinig heeft de veenboekweit in het Hardenbergerveld, op de hoogte van Balderhaar, door hagelslag geleden. De rogge is in 1853 niet gunstig uitgevallen en viel bij het afdorschen niet weinig tegen. De hoedanigheid is echter uitmuntend. De overstromingen van de Vecht hebben in 1853 wederom veel schade veroorzaakt. In het begin van mei stonden de aan die rivier gelegen weilanden voor het grootste gedeelte nog onder water.

Schadelijke dieren heeft men in het afgelopen jaar niet bespeurd. Van longziekte en andere besmettelijke ziekten onder het vee is men gelukkig verschoond gebleven. Met uitzondering van de aardappelen heeft men in 1853 aan de verschillende voortbrengselen van den grond geene ziekten kunnen opmerken. Gedurende dat jaar zijn ongeveer 116 bunders grond met verschillende gewassen bebouwd geworden. De volgende staat geeft een overzicht van die gewassen en van de daarvan verkregene opbrengst.

Gedurende het jaar 1852 zijn ongeveer 136 bunders grond met verschillende gewassen bebouwd geworden. De volgende staat geeft een overzicht van de verschillende gewassen en de daarvan verkregene opbrengst:

Verschillende soorten van veldgewassen	Bunders land en onderdeelen van bunders daarmee bezet	Bundertallen en onderdeelen in hetzelfde jaar opvolgend tot tweeledige cultuur gebracht wordende	Verkregene hoeveelheid van elk soort van veldgewas
<i>Nederlandsche maten</i>	<i>Bunders, roe, ellen</i>	<i>Bunders, roe, ellen</i>	<i>Lasten, mud, ponden</i>
Aardappelen	30 bunder		20 lasten
Boekweit	5 bunder		5 lasten
Veenboekweit	29 bunder, 50 roe		31 lasten
Garst	4 bunder, 50 roe		4 lasten
Haver	7 bunder		
Hennip			5 lasten, 15 mud
Knollen		10 bunder, 50 roe	
Kool-raap en andere olij-zaden	3 bunder, 50 roe		3 lasten, 6 mud
Mangelwortelen	65 roe		17 mud
Rogge	48 bunder		20 lasten, 15 mud
Totaal	128 bunder, 15 roe	10 bunder, 50 roe	89 lasten, 23 mudden

Tuinbouw heeft alleen voor eigen gebruik plaats en word meer uit noodzakelijkheid en liefhebberij dan wel uit voordeel uitgeoefend. Aan bloemisterij wordt hier niets gedaan. Boomgaarden worden in deze gemeente niet aangetroffen. Boomkwekerij evenmin en in het algemeen wordt aan houtteelt hier evenmin gedaan.

Met opgaand hout zijn in deze gemeente ten naasten bij 2 bunders bepoot. Het eiken hakhout beslaat 2 bunders en het andere hakhout 50 roeden. Dennebosschen en rijswaarden zijn in deze gemeente niet aanwezig.

De Marke van Hardenbergh en Baalder beslaat eene oppervlakte van 1895.23.10 bunders, waarvan aan de Stad Hardenberg $\frac{5}{8}^e$ en aan Baalder $\frac{3}{8}^e$ toekomt. Ten aanzien dier marke moeten wij verwijzen naar hetgeen daarover in het hoofdstuk is gezegd, alsmede naar het verslag van het vorige jaar. In 1853 heeft geen noemenswaardige ontginning van woeste gronden plaats gehad. Men vergelijke hier omtrent weder het verslag van het vorige jaar. Afgeveende of dalgronden zijn in deze gemeente niet aanwezig.

De veestapel is in deze gemeente steeds vrij aanzienlijk, ofschoon ter naauwernood toereikende voor de oppervlakte grond die bebouwd wordt. De navolgende staat wijst het aantal paarden, runderen enz. aan, dat in de laatste week van december jl. in de gemeente aanwezig was, als:

Hengsten geen, ruinen 27, merriën 21, veulens 2, stieren 2, trekossen geen, slagtoessen geen, koeijen 140, kalveren 85, ezels geen, muilezels geen, schapen 28, houders van schaapskudden 2, varkens 9, bokken 12, geiten 18, ganzen geen, kippen 215.

Pluimvee wordt in deze gemeente overigens niet gevonden. Aan bijenteelt wordt in deze gemeente weinig gedaan. Hier en daar worden eenige bijenstallen gehouden die gemiddeld 12,5 Ned. ponden per korf hebben opgeleverd, waarvan 11 ponden aan honig en 1,5 pond aan was.

De middenprijzen van de verschillende voortbrengselen van den grond waren in 1853 als volgt:

Aardappelen, per mud	f. 3,00
Boekweit	f. 7,00
Veenboekweit	f. 6,00
Garst	f. 5,50
Haver	f. 3,75
Koolzaad	f. 10,00
Raapzaden	f. 9,50
Rogge	f. 8,11
Rundvleesch per N. pond	f. 0,40
Kalfsvleesch	f. 0,30
Schapenvleesch	f. 0,25
Varkensvleesch	f. 0,45
Boter	f. 0,70
Talhout, per honderd stuks	f. 2,00

In 1853 zijn alhier ter markt gebragt 555 stuks runderen, 79 schapen, 105 lasten rogge, 72 lasten boekweit en 1 last aardappelen.

Hoofdstuk XIII.
Verveening, jagt en visscherij.

In 1853 zijn 118 vergunningen aanvraagd voor irreguliere veenderijen. Reguliere veenderijen vinden in deeze gemeente geen plaats.

Het zoogenaamde Hardenbergerveen levert eene uitmuntende soort van sponturf op. Ook de gegraven of lange turf is van zeer goede hoedanigheid. De hoeveelheid gegraven of gestoken turf van elk soort bedraagt:

2 ^e soort, 1 ^e klasse:	1810 ton
2 ^e soort, 3 ^e klasse:	17660 ton
tezamen:	19470 ton

De middenprijs van den turf bedroeg op de plaats zelve van de 2^e soort 1^e klasse per duizend f. 2,25. Van de 2^e soort 3^e klasse per duizend f. 1,60.

Het is te voorzien dat men te Hardenbergh voortaan de turf meestal van de Dedemsvaart zal laten komen. De vereeniging der Dedemsvaart met de Vecht door middel van eene schutsluis te Ane veroorzaakt dat men bij voldoende waterstand in de Vecht de turf van gemelde vaart per scheepsgelegenheid tot voor Hardenbergh kan krijgen, waardoor men aanmerkelijke kosten van transport uitwint, alzoo de turf uit het Hardenbergherveld ca 1½ uur gaans langs een moeilijken weg per as moet worden aangevoerd.

De nabijheid van het ontworpen voeding- en scheepvaartkanaal dat de zogenaamde Marke van Hardenberg en Baalder zal doorsnijden, zal echter het vervoer van turf vermoedelijk meer gemakkelijk en min kostbaar maken, en daardoor mogelijk aanleiding geven tot verveening op eene grootere schaal. Daar men op dit oogenblik geene reguliere verveeningen vindt, heeft men hier geen bijzondere arbeiders in het werk.

Het jagtveld is hier rijk in klein wild. Grof wild en waterwild word hier schaars aangetroffen. Eigen jagten en huurjagten bestonden in 1853 onder deze gemeente niet. Eend- en vogelkooijen en duiventillen zijn hier niet aanwezig. Zwanen- en gansendriften evenmin. Schadelijk gedierte wordt onder deze gemeente weinig gevonden daar er niet veel gelegenheid bestaat om zich te kunnen verschuilen. Gedurende het jaar 1853 zijn slechts één mandaten wegens premieen voor gedood schadelijk gedierte afgegeven. Het toezigt op de jagt wordt alhier uitgeoefend door een gewoon opziener der jagt en visscherij, welke te Hardenbergh gevestigd is. Onbezoldigde opzienaers in den zin van art. 37 2e zinsnede der Jagtwet worden in deze gemeente niet gevonden. Voorts zijn volgens gemeld artikel de dienaars der justitie en politie, de veldwachter en de beambten der rijks- en plaatselijke middelen met de surveillance op de uitoefening der jagt en visscherij belast.

De visscherij in de binnenwateren is van weinig omvang en bepaalt zich tot de rivier de Vecht en de Radewijkerbeek. Visscherij buitengaats bestaat hier niet.

*Hoofdstuk XIV.
Ambachts- en fabrieksarbeid.*

In deze gemeente bestaat slechts eene fabriek, namelijk die van calicots van de heeren M. Bromet en Z. Koeslag, welke in 1852 is opgericht. De algemeen kwijnende toestand der calicotsfabrieken, een gevolg van overproductie en gebrek aan bestellingen, oefende ook haren invloed op de in deze gemeente bestaande fabriek uit. Het aantal wevers beliep in den zomer 25 en des winters 40, van welke 10 volwassenen en 30 kinderen, allen van het mannelijk geslacht. De kinderen konden per week verdienen f. 0,80 a f. 1,60. De volwassenen daarentegen f. 2,20 a 3,30. In het afgelopen jaar 1853 zijn vervaardigd 1790 stuks 5/4 en 27,25 stuks 6/4 calicots. Nieuwe concessien zijn in het afgelopen jaar niet verleend, noch bestaande ingetrokken. Stoomwerktuigen zijn in deze gemeente niet in gebruik. Nieuwe werktuigen en verbeteringen zijn in 1853 niet ingevoerd.

*Hoofdstuk XV.
Handel en scheepvaart.*

In deze gemeente bestaat sedert lange jaren eene wekelijksche zaadmarkt, waarop voornamelijk rogge maar ook boekweit en andere graansoorten verhandeld worden. Over het algemeen is die markt in het afgelopen jaar 1853 niet zo druk bezocht geworden als gewoonlijk. Men verneemt dat de landbouwers in Hannoversche buurschappen in meer oostelijk gelegen plaatsen wederom hooger prijzen konden bedingen; in de eerste maanden van 1854 is echter de graanmarkt weder zeer druk bezocht geworden.

Eenige ingezetenen alhier vinden in de graanhandel gedeeltelijk een bestaan. Ook elders wonende kooplieden, met name van de Dedemsvaart, bezoeken vrij getrouw deze markt.

Sedert onheugelijke jaren zijn in deze gemeente tien jaarlijksche veemarkten bekend; waarvan in het afgelopen jaar wederom drie vrij druk zijn bezocht geworden.

Op de markt van 25 augustus waren aangebragt, 148 koeijen, 21 schapen en 8 varkens.

Op de markt van 11 october waren aangebragt 189 koeijen, 25 schapen en 1 varken.

Op de markt van 26 october waren aangebragt 218 koeijen en 33 schapen.

Tezamen 555 koeijen, 79 schapen en 9 varkens.

De overige markten zijn weinig of niet bezocht geworden.

Wegens de menigte buurtschappen welke om de Stad Hardenbergh zijn gelegen, kan men de ligging dier gemeente als zeer gunstig beschouwen voor het houden van markten. Evenwel werden hier de veemarkten, ofschoon meer en meer toenemende in deze gemeente, lang zoo druk niet bezocht als die te Ommen en te Koevorden.

In den toestand van den groot- en kleinhandel is weinig of geen verandering gekomen. Bij voortdoring wordt van hier een niet onaanzienlijke handel in hammen gedreven, die meest alle per scheepsgelegenheid naar Amsterdam worden verzonden. De prijzen der varkens waren gemiddeld 44 cents per Ned. pond, schoon aan den haak.

Groothandel wordt hier verder niet gedreven. De kleinhandel is in dit stadje betrekkelijk vrij levendig. De bewoners der omliggende buurtschappen doen aan eene menigte neringdoende winkels een bestaan vinden.

Buitenlandsche handel wordt hier weinig of niet gedreven.

De nieuw benoemde ontvanger van de in- en uitgaande regten aan de Venebrugge heeft aan ons verzoek om eene opgave van de aldaar uit Hannover ingevoerde goederen niet kunnen voldoen, dewijl het materieel van 1853 bij zijne overneming van het kantoor reeds naar de directie te Zwolle was opgezonden. Die opgave zoude echter voor deze gemeente ook van weinig of geen belang zijn, daar de goederen hier voor grootste gedeelte slechts worden doorgevoerd, alzoo de buitenlandsche handel op deze gemeente in 1853 even als vroeger weinig te beduiden had. Zogenaamde entrepots zijn hier niet aanwezig.

In dit stadje zijn eene menigte schippers die geheel of gedeeltelijk in binnenlandsche scheepvaart hun bestaan vinden. De scheepvaart die vroeger bijna uitsluitend langs de Vecht plaats had, zal wegens de verbinding van deze rivier met de Dedemsvaart voortaan wel meestal vooral bij lagen waterstand langs de Dedemsvaart plaats hebben. De scheepvaart was in 1853 wederom zeer levendig. De schippers konden geregeld aan den gang blijven, uitgenomen in het najaar wegens de aanhoudende droogte en daardoor ontstane lage waterstand in de Vecht. Het aantal hier te huis behorende schepen of wel die sompschuiten die niet tot de dienst der openbare middelen van vervoer behooren, bedroeg in het afgeloopene jaar even als in 1852 zeventien, met eene

gezamenlijke inhoud van 147 tonnen. Stoom-sleepdiensten zijn hier niet en werven evenmin. Buitenlandsche scheepvaart vindt hier geen plaats.

Hoofdstuk XVI.

Inrigtigen, in verband staande met de uitoefening van handel en andere bedrijven.

De verordeningen op de maten en gewigten worden strikt gehandhaafd. Evenwel rekent het publiek altijd nog bij de oude el, het oude pond enz., niet tegenstaande in de winkels de nieuwe maten en gewigten worden gebezigd.

De openbare middelen van vervoer te water bestaan in eene marktschuit welke wekelijks van hier op de vrijdagsche Zwolsche markt vaart, en eene schuit op Groningen die op ongeregelde tijden vertrekt en aankomt. Beide deze schuiten zijn alleen voor vervoer van goederen ingerigt. In 1853 zijn geene nieuwe concessieën verleend of bestaande ingetrokken. In genoemde diensten is geene verandering voorgevallen.

Evenwel heeft de schipper G. Baarslag alhier bij de gemeentebesturen van Zwolle en Stad Hardenbergh aanvraag gedaan om concessie tot het oprigten van een scheepsveer tusschen die beide gemeenten langs de Dedemsvaart. Aan heeren Gedeputeerde Staten is van weerszijden reeds magtiging gevraagd om zich tezamen in verbinding te mogen stellen tot verkrijging van zoodanig scheepsveer, waarvan het nut langs een meer geregelden waterweg niet kan worden ontkend.

De middelen van vervoer te land bestaan in eene diligence die wekelijksch driemaal heen en terug op Zwolle rijdt. Deze dienst laat wel wat te wenschen overig, zoolang echter de kunstweg niet in verbinding is gebracht met de Hannoverschen harden weg van Neuenhaus naar de grenzen, laat zich geen verbetering verwachten. De tegenwoordige ondernemers hebben geen concurrentie te vreezen en zouden hunne onderneming die weinig of geen winsten afwerpt en neder leggen indien alle de bepalingen van het reglement van 1829 met volle strengheid op hen werden toegepast.

Nieuwe concessieën zijn in 1853 niet verleend noch bestaande ingetrokken.

Broodzetting heeft in deze gemeente geen plaats en wordt ook niet nodig geacht.